

*A. A. МЕЛЬНИЧЕНКО**Anatoliy A. Melnychenko**I. B. ПИГОЛЕНКО**Igor V. Pygolenko*

ЦІННІСНІ ВИМІРИ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ВНЗ У ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Abstract In the article the authors inquired the influence of transformational processes in Ukrainian society on formation of valuable orientations and spiritual culture of modern students' youth of technical higher educational establishments. The authors viewed the importance of humanitarian education in technical higher educational establishments and its influence on spiritual world of youth. The problem of transformed forms of youth social activity, influence of modern means of mass communication on forms of spiritual culture is shown in the article. The conclusions of the researches are based on the basis of sociological survey conducted by specialists of Scientific Research Centre of applied sociology «Socioplus» in October 2004 at Ukrainian National Kiev Polytechnic University.

З актуалізацією потреби в оновленні всіх сторін життєдіяльності українського соціуму на етапі трансформації його соціально-економічної системи особливої значущості набуває вивчення освітньо-виховної складової у формуванні духовності людини. Подальший суспільний прогрес нерозривно пов'язаний з рівнем духовності кожної особистості. Зі зміною історич-

них, соціально-економічних та життєвих передумов змінюється духовна сутність людини. Особливо це важливо тоді, коли трансформація соціуму відбувається в певним чином деформованому вигляді (на зміну псевдосоціалістичному суспільству, яке склалося в останні роки існування СРСР, прийшло псевдоринкове, в якому вже неактуальні цінності соціалістичного сус-

пільства і ще не зовсім актуалізовані цінності іманентні «духу капіталізму»).

Останнім часом вітчизняні науковці приділяють дедалі більше уваги дослідженню ціннісних орієнтацій та духовної культури студентської молоді [1]. Зокрема, культурні орієнтації студентів аналізувались у працях Т. Г. Аболіної, Н. Г. Джинчарадзе, В. О. Кудіна, І. А. Зязюна, Л. Т. Левчук, О. В. Левицького, В. І. Панченко, духовно-релігійні орієнтації студентів досліджувались у роботах В. Д. Бондаренка, А. І. Колодного, П. А. Сауха, В. І. Лубського, Л. І. Конотоп. З-поміж російських та білоруських дослідників цьому питанню приділяли увагу А. Е. Долганова, Л. Н. Коган, В. І. Лісовський, Л. Я. Рубіна, М. Н. Руткевич, В. І. Чупров, А. В. Соколова, І. О. Щербakov, А. С. Ваторопіна, Л. С. Щенников (Російська Федерація), а також П. О. Водоп'янова, А. І. Зеленкова, М. А. Можейко, Я. О. Яцкевич (Республіка Білорусь) та інших.

Результати соціологічного вивчення студентського середовища представлені в роботах В. Арбеніної, В. Бакірова, О. Балакіревої, Є. Головахи, В. Ніколаєвського, С. Оксамитної, Н. Победи, Л. Сокурянської, І. Шеремет, Н. Шуст, О. Якуби, О. Яременка та інших.

Особливість такої соціальної групи, як студентство, відкривається за допомогою одного із академічних визначень: «Студентство — це мобільна соціальна група, метою діяльності якої є організована за визначеною програмою підготовка до виконання високих професійних і соціальних ролей у матеріальному і духовному виробництві» [2]. У свою чергу В. І. Ленін розглядав студентство як невід'ємну частину сус-

пільства, наголошуючи, що «студентство не відрізане від іншого суспільства і неминуче відбиває в собі все політичне розшарування суспільства».

Вважається, що студент — людина доросла, духовно та фізично сформована і має відносно стійкі життєві орієнтири. Звичайно ж, переступаючи поріг ВНЗ, студент справді несе з собою власний духовний світ, культуру і ціннісні орієнтації, сформовані попередньою життєвою практикою і виховною роботою в школі. Разом з тим, цей світ, культура і цінності є *відкритими*, здатними як до збагачення і розвитку, так і до руйнації, розпаду чи, навіть, деградації. Суспільство не повинно залишатись байдужим до того, в яких напрямках розпочнеться його трансформація і розвиток. Воно має право впливати на ці процеси відповідно до суспільних ідеалів гуманізму. Звідси й бере відлік проблема оптимізації саморозвитку соціокультурних орієнтацій студентської молоді й суспільного виховного впливу на цей процес. І хоч би в який бік схилилась наша теоретична думка і суспільна практика, поза всяким сумнівом актуальним є те, що його треба вивчати, аналізувати, порівнювати як з минулим досвідом, так і процесами, які відбуваються в інших соціальних системах. Цей процес надалі потрібно прогнозувати, на основі чого можна й потрібно здійснювати ті чи ті суспільно-виховні впливи.

Зважаючи на те, що трансформаційні процеси несуть в собі як позитивні, так і негативні тенденції у формуванні духовних ідеалів суспільства, не виключається можливість засвоєння студентською молоддю спотворених, хибних духовних орієнтирів. На підтвердження цього наведемо слова А. К. Похресника про те, що «соціалізація всіх категорій молоді в Україні

відбувається у вкрай несприятливих умовах, викликаних поглибленням системної кризи у суспільстві. Така ситуація найбільш негативно впливає на становлення та формування молоді, утруднюючи та гальмуючи його, нерідко надаючи цим процесам негативного контексту, ставлячи перед молоддю важко виконувани завдання пошуку свого місця у суспільстві; можливостей для самореалізації. Накладаючись на складнощі самого процесу становлення і самовизначення молоді, соціальні негаразди надають проблемам соціалізації молоді в перехідний період небувалої гостроти, підвищують соціальну напругу у молодіжному середовищі, викликає деструктивні зміни в соціокультурних орієнтаціях як молоді в цілому, так і студентської молоді в її складі» [3]. При цьому, студенти ВНЗ технічного спрямування більше, ніж гуманітарного, податливі до таких тенденцій у зв'язку з недостатньою гуманітарною складовою їхньої підготовки. Адже майбутні інженери вивчають надзвичайно вузький спектр гуманітарних дисциплін, навіть попри те, що чиновники-освітяни проголошують курс на гуманізацію освіти.

Головною метою цієї статті є розкриття соціокультурних орієнтацій сучасного українського студентства, що навчається у вищих технічних навчальних закладах та визначення рейтингу життєвих орієнтацій у трансформаційному суспільстві.

Наші наукові пошуки спираються на результати соціологічного дослідження, проведеного в жовтні 2004 р. в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» (НТУУ «КПІ») фахівцями Науково-дослідницького центру прикладної соціології «Соціоплюс», що діє при цьому університеті. Об'єк-

том дослідження стали студенти НТУУ «КПІ», який є найбільшим технічним університетом України як за кількістю факультетів (26), так і за кількістю студентів (близько 40 тисяч осіб). Вибіркова сукупність є багатоступеневою, сформованою за квотним принципом і її обсяг склав 590 осіб, при значенні граничної похибки 4% і довірчій імовірності 95%.

Об'єктом дослідження не випадково були обрані студенти технічного ВНЗ, адже, за словами ректора НТУУ «КПІ» академіка НАНУ М. Згуровського, «носієм ідей, інтелектуальним джерелом і виконавцем промислової революції є науково-технічна інтелігенція» [4].

Перш за все, слід відзначити, що цінність являє собою особливий тип світоглядної орієнтації людини, уявлення, які склалися в тій чи тій культурі про ідеал, моральність, добро, красу. «Світ цінностей – це перш за все світ культури в широкому розумінні слова, це сфера духовної діяльності людини, його моральної свідомості, його уподобань – тих оцінок, в яких виражається міра духовного багатства особистості» [5]. Будь-які події та явища, що відбуваються в природі, суспільстві, житті, сприймаються не лише за допомогою науково обґрунтованих теорій, а й пропускаються через призму власного ставлення до них. Людина порівнює свою поведінку з ідеалом, який для неї є прикладом для наслідування. Цінності – це найважливіший регулятор поведінки, що найкраще проявляється у ситуації вибору.

З точки зору соціології цінності формують всі інститути в суспільстві. З точки зору психології цінності людина створює сама та при цьому вони мають ієрархічну структуру. Кожна людина має свою систему цінностей:

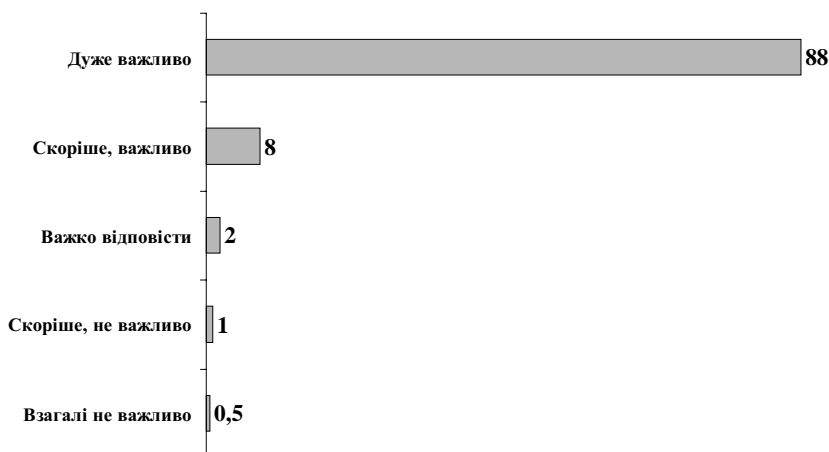

Рис. 1. Оцінка студентами важливості для них сім'ї, у %

економічні, політичні, культурні, естетичні та інші. А ось система цінностей – це та ланка, що поєднує суспільство з особистістю, включаючи її в систему суспільних відносин; визначає, в ім'я чого відбувається та чи та діяльність і якими засобами вона реалізується.

Виходячи із специфіки вікового цензу респондентів, що входять в таку соціальну групу, як молодь, А. В. Толстих відзначає, що в сучасну епоху, коли збільшилася тривалість життя і розширилися терміни професійної підготовки, підвищилася їх значимість, «молодість стала найбільш цінним віком, що впливає своїми смаками, цінностями, звичками і т. д. на смаки, цінності, звички всього суспільства» [6]. Слід відзначити, що в цілому цінності, які наслідують молоді люди, традиційні і навіть дещо патріархальні. Тобто на перше місце серед усіх цінностей студенти ставлять свою сім'ю. На запитання «Наскільки важлива для Вас сім'я?», – 88% опитаних респондентів відповіли «дуже важлива» і 8% – «скоріше, важлива» (див. рис. 1).

Оскільки сім'я є першоосною суспільства, соціумом, де найбільшою мірою виявляються індивідуальні особливості кожного із батьків, їхніх дітей, інших членів родини, реалізуються природні потреби, формуються мотиви поведінки як критерії розвитку особистості, відбуваються самопізнання, самоактуалізація та соціалізація її членів, то можна сказати, що її особливістю є матеріальна і моральна відповідальність членів сім'ї одного перед одним і перед суспільством у цілому.

Дещо меншого, але все-таки великого значення студенти-політехніки віддають друзям. Встановлення і розвиток дружніх зв'язків є важливою частиною життя молоді. Дружба в цей період виходить на новий якісний рівень. І. С. Кон відзначає, що: «Велику частину своїх друзів люди здобувають саме в процесі спільної діяльності, у своїх виробничих чи навчальних колективах ...» [7]. Зокрема, наявність друзів у своєму житті вважають «дуже важливою» 74% опитаних і «скоріше, важливою» – 22% (див. рис. 2).

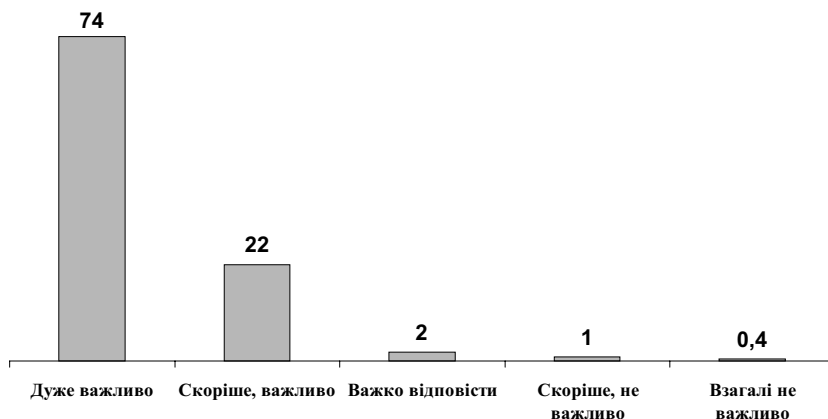

Рис. 2. Оцінка студентами важливості для них друзів, у %

Після того, як автори розглянули основні пріоритетні цінності, перейдемо до розгляду такого поняття, як ціннісна орієнтація.

Життєві цілі, потреби, інтереси, установки, ціннісні орієнтації у своїй єдності утворюють цілісну структуру особистісних якостей, серед яких, на думку А. Г. Здравомислова, ціннісні орієнтації особистості є своєрідною «віссю», і залежно від них знаходяться всі інші компоненти цієї структури. Ціннісні орієнтації – одне з найважливіших утворень у структурі свідомості і самосвідомості людини, тому що саме вони відображають її характеристики як особистості.

Якщо звернутись до короткого енциклопедичного словника з соціології, то в ньому ціннісні орієнтації визначаються, як «особистісні орієнтації стосовно цінностей тих чи тих соціальних спільнот чи груп: загальнолюдських, національних, класових, професійних та ін.; тривкі диспозиції, що регулюють загальну спрямованість діяльності людини стосовно таких цінностей та інших об'єктів високої соціальної значущості; складові вищих

рівнів у диспозиційній структурі спрямованості особистості» [8].

Домінантною соціокультурною орієнтацією сучасного студентства є орієнтація на отримання якісної і престижної освіти як засобу для подальшого успіху в економічній, політичній і громадській діяльності, фактору підвищення власної конкурентоспроможності в системі ринкових і демократичних відносин, кар'єрного росту, підвищення добробуту, утвердження свого статусу в колективі (і в суспільстві) та соціального престижу. Опитані студенти високо оцінюють значимість отримання ними вищої освіти і престижної роботи. Про це свідчать наступні результати. Важливість отримання вищої освіти була оцінена на одному й тому самому рівні з важливістю отримання престижної роботи, а саме 96% (сума відповідей «дуже важливо» і «скоріше, важливо») респондентів зазначили значимість вказаних життєвих пріоритетів (див. рис. 3). Крім цього, показники «важливість отримання вищої освіти» та «важливість отримання престижної роботи» мають високий рівень скоре-

Рис. 3. Оцінка студентами важливості отримання вищої освіти та престижної роботи, у %

льованості між собою. Це свідчить про те, що досягнення кар'єрних успіхів студенти вбачають саме в набуванні якісної вищої освіти.

Якщо розглядати таку форму суспільної свідомості, як релігійна, то слід відзначити, що незважаючи на виконання нею багатьох соціальних функцій, вона не домінує у формуванні духовного світу сучасного студентства. Хоча потрібно звернути увагу на те, що на сьогодні в українському суспільстві існує певна невизначеність щодо розуміння релігійності. Складається парадоксальна ситуація, коли людина,

визначаючи себе віруючою, не завжди сповідує ту чи ту релігію, і навпаки, вважаючи себе причетною до якоїсь із релігій, не завжди є віруючою. Попри це, відповідаючи на запитання щодо того, наскільки важлива релігія для молоді, думки студентів НТУУ «КПІ» розділилися майже порівну. А саме, 39% опитаних вважають релігійні цінності важливими (сума відповідей «дуже важливо» і «скоріше, важливо») і 35% політехівців зазначають релігію як не важливий чинник духовного формування в їхньому житті (сума відповідей «взагалі не важливо» і «скоріше, не важливо») (див. рис. 4).

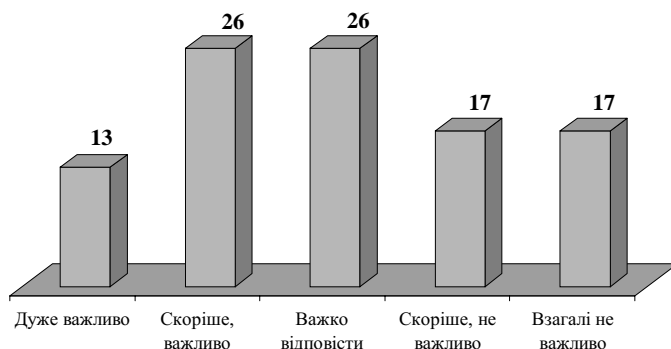

Рис. 4. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Скажіть, будь ласка, наскільки важлива для Вас релігія?», у %

Дуже важливим у житті студентської молоді є відпочинок та дозвілля. Для 87% опитаних ця проблема є досить важливою. Але в трансформаційному соціумі розуміння вільного часу та відпочинку і способів його проведення набуло перетворених форм. Завичай, студенти, за словами російської дослідниці Л. С. Шенникової, асоціюють зі словами «відпочинок» такі поняття, як «сон», «розваги», «пиво». На жаль, тільки на четвертому місці опинилося «читання» (4%) як спосіб проведення вільного часу [9].

З цього можна зробити висновок, що студенти технічного ВНЗ отримують інформацію переважно з телебачення, радіо, особистісного спілкування. Такого роду інформація не може бути оцінена позитивно. За умов сучасного українського суспільства потужним засобом формування ціннісних орієнтирів молоді стають засоби масової інформації, які значно розширюють межі інформаційного простору, властивого попередньому поколінню. Цей простір стає соціалізуючим середовищем. Засоби масової інформації створюють у суспільній свідомості нові взірці діяльності і соціальної взаємодії і на їх основі консоліду-

лідують певні форми діяльності. Завдяки своїй поширеності і доступності ЗМІ значною мірою впливають на визначення репертуарів життєвих сценаріїв та поведінкових стилів молодих людей. Але з іншого боку, засоби масової інформації є інструментом поширення масової культури. На думку Л. С. Шенникової, «маскульт» завдає значної шкоди людям, особливо молодим, тому що збіднює духовний світ людини. Масова культура підносить сурогат як справжнє. Це призводить до того, що в молоді плутаються поняття, псується смак. Наприклад, музику Моцарта молода людина вперше чує не у виконанні оркестру, а пародійному виконанні на електрогітарі, а «Джоконду» бачить не на якісній репродукції в художньому альбомі, а на обкладинці компакт-диску, притому знову ж таки в спотвореному вигляді: попрацювала постмодерністська уява оформлювача обкладинки» [9, с. 100].

Це можна пояснити тим, що становлення інформаційного суспільства тягне за собою і зміну ціннісних орієнтацій в суспільстві, відбувається поширення та трансляція загальнолюдських цінностей на все суспільство загалом. Поряд із ЗМІ великого значення набуває Інтернет — глобальна соціально-комунікаційна комп'ютерна мережа, що призначена для задоволення особистісних і групових комунікаційних потреб за рахунок використання телекомунікаційних технологій.

Переважна більшість всіх респондентів користуються мережею Інтернет (84% опитаних), що свідчить про високий рівень інтегрованості до сучасних інформаційних процесів студентської молоді технічного ВНЗ (див. рис. 5). Це пояснюється насамперед високим рівнем залученості до сучасного інформаційного простору саме студентства

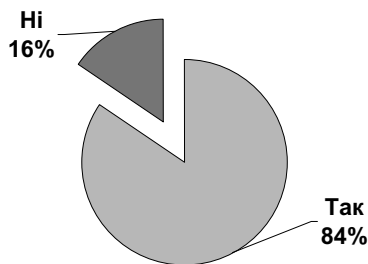

Рис. 5. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи користуєтеся Ви мережею Інтернет?», у %

технічного спрямування. Інтернет — допоміжний засіб *соціалізації* і *самореалізації* особистості та соціальної групи шляхом спілкування. Тому, слід відзначити, що формування ціннісних орієнтацій відбувається також і під впливом інформації, яку студенти отримують із Всесвітньої Мережі Інтернет. Тим паче, процес комп'ютеризації та включення мережі Інтернет у систему формальної освіти відбувається в навчальних закладах та науково-дослідницьких центрах, переважно технічної сфери.

Важливим фактором, що забезпечує успішну соціалізацію є формування молодого людини як активного суб'єкта суспільного життя. Втім, за сучасних умов серед студентської молоді зароджується і поширюється саме активізм як перетворена форма соціальної активності. За словами професора Б. В. Новікова: «активізм є активністю суто формальною, такою, що вона розгортається виключно в діапазоні репродуктивних, а не продуктивних, свobodотворчих соціальних процесів. А діапазон цей, в свою чергу, є зовнішньо детермінованим, жорстко заданим та контрольованим, строго регламентованим та зумовленим рамками тих соціальних ролей, що вони в переважній більшості своїй зовні нав'язані індивідам та закріплені за ними і вихід за які (вихід, що він неодмінно передбачає самодіяльність індивіда) є унеможливленим «істеблїшментом» [10]. Тому важливим для авторів стало питання про те, наскільки вкоренилися перетворені форми соціальної активності серед студентів НТУУ «КПІ». Різні дослідники по-різному визначають показники соціальної активності, але, як правило, сходяться на тому, що детермінантами соціальної активності є трудова активність, гуманність, культура поведі-

нки, здоровий спосіб життя, активна участь громадян країни у розв'язанні соціально-економічних проблем суспільства, поліпшенні соціальних умов життя. Показником соціальної активності можна вважати прояв індивідом особистісної творчості з метою перетворення власного життя та соціального середовища, а також розуміння ним суспільної значущості перетворень. Виходячи з того, що соціальна активність студентів є справді складним теоретичним конструктом, автори статті спробували дослідити її через показники, пов'язані з готовністю служити ідеї або зацікавленість подіями, що відбуваються в соціумі. Студентам-політехнікам було запропоновано декілька тверджень, з якими вони повинні були погодитись або, навпаки, не погодитись. Так, зокрема, відповідаючи на запитання «Наскільки Ви згодні з твердженням, що для людини важливіше спокійне, забезпечене життя, а не служіння ідеї?», студенти здивували дослідників своєю «соціальною апатією». Більшість опитаних студентів (39%) зазначили свою цілковиту згоду з твердженням і 24% респондентів більшою мірою згодні з вказаним у твердженні життєвим орієнтиром (див. рис. 6).

Цю ситуацію автори розглядають як закономірну. Адже, з одного боку, для так званого перехідного періоду характерна деідеологізація суспільства — на зміну єдиній комуністичній ідеології (читай: гуманістичній) не прийшла на зміну ні єдина ринкова ідеологія, ні національна, ні будь-яка інша. З іншого боку, саме на основі деідеологізованого соціуму створюється ситуація поліідеологічності, коли за відсутності в суспільстві єдиної загальноприйнятої ідеології функціонують мозаїчні, розірвані ідеологічні системи, побудовані чи то на релігійних, чи

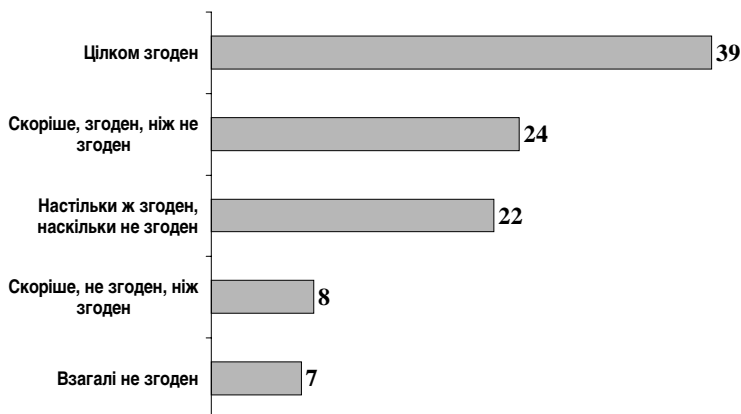

Рис. 6. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Наскільки Ви згодні з твердженнями, що для людини важливіше спокійне, забезпечене життя, а не служіння ідеї?», у %

то на політичних орієнтаціях громадян. Крім того, на пострадянському просторі взагалі зростає упередженість населення і студентства зокрема до будь-яких ідеологічних систем, що пов'язане з невиправданням соціальних очікувань. Взагалі ж у ситуації соціальної аномії процес соціалізації особистості студента значно відрізняється від усталених норм соціалізації у відносно стабільному суспільстві: соціальні цінності, норми, установки, взірці поведінки, що притаманні суспільству в цілому, значно відрізняються в соціальних спільнотах, групах і можуть мати протилежний зміст. За таких умов рівень активності особистості молодої людини може залежати від декількох факторів: творчого потенціалу суб'єкта, специфіки і рівня освіти молодої людини, найближчого соціального оточення, рівня кризи соціального середовища, характеру діяльності, культивованих суспільством мотивацій досягнення.

Істотним фактором оптимізації розвитку соціальної активності студентства виступає характер міжособистісного спілкування не тільки в студентському середовищі, але й між викладачами і студентами, що впливає на інтелектуальне й емоційне збагачення особистості.

Для нашої країни, у часи економічної, соціальної та політичної нестабільності є дуже важливим виховання у студентській молоді почуття патріотизму та національної гідності. Зазначимо, що почуття патріотизму – це особливе ставлення до країни, в якій народилася людина або в якій пройшла значна частина її життя; це ставлення, яке характеризується комплексом позитивних почуттів, що ґрунтуються на ідентифікації з образом цієї країни, з її народом, її культурою і т. д. Серед таких почуттів слід назвати почуття гордості, почуття спільності, почуття відповідальності, почуття захищеності, почуття подяки

та ін. Почуття патріотизму формулюється в таких відомих словосполученнях, як «любов до Батьківщини», «відданість своїй Вітчизні» і т. ін.

Результати, отримані дослідниками, виявилися дещо суперечливими. Адже якщо розглядати «рівень» патріотизму як почуття гордості за належність до своєї країни, то серед опитаних студентів НТУУ «КПІ» 72% пишуться, що є громадянами України (36% – дуже пишуться та 36% – скоріше, пишуться, ніж не пишуться), що могло б бути оцінене як позитив. Але, на жаль, вказані результати ніяким чином не свідчать про високий рівень патріотизму. Автори прийшли до такого висновку на основі аналізу інших результатів опитування, які показали, що для студентів-політехніків патріотизм носить досить формальний характер. Адже, відповідаючи на запитання «Наскільки Ви згодні з твердженнями, що доля моєї країни турбує мене навіть більше, ніж моя власна доля?», респонденти ча-

стіше висловлювали саме незгоду з цим твердженням (див. рис. 7).

«Формальність» патріотизму викликана сучасними трансформаційними процесами (в економіці, політиці, моралі та інших сферах), соціальною кризою і взагалі об'єктивацією нових, ірраціональних форм самого патріотизму. На підтвердження цього наведемо слова російського науковця Д. Трунова, який говорить, що: «В почутті патріотизму завжди присутня як емоційна, так і раціональна компонента... нестача раціональної компоненти заповнюється гіпертрофованими ірраціональними компонентами. Таким чином, можна говорити про ірраціональний патріотизм, а точніше – про різні форми ірраціонального патріотизму, що виникають як відповідна реакція на фрустровані життєві потреби людини» [11].

Важливим чинником розвитку особистості є моральна форма суспільної свідомості, що домінує в соціумі. Тому дослідники ухвалили рішення

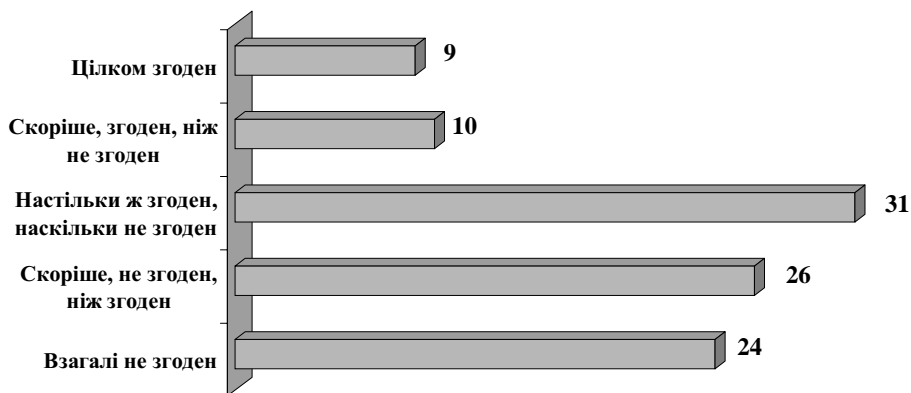

Рис. 7. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Наскільки Ви згодні з твердженнями, що доля моєї країни турбує мене навіть більше, ніж моя власна доля», у %

про визначення моральних цінностей сьогоднішнього студентства. Для сучасної України характерна глибока недовіра людей одне до одного, до колективних дій і суспільних інститутів, включаючи інститути влади. Розпад Радянського Союзу і пов'язані з цим соціальні та економічні труднощі з цілком зрозумілих причин призвели до моральної кризи суспільства і, говорячи медичними термінами, перевели кризу моралі з хронічної форми в гостру. Не винятком стали і студенти як значна соціальна група. Показовими є відповіді студентів-політехніків на запитання, пов'язане з виправданням (або не виправданням) порушення етичних норм з метою виживання в суспільстві. Значна частина студентів (27% – повністю погодилися і 28% скоріше погодилися, ніж не погодилися) з твердженням, що в суспільстві неможливо вижити без порушення моральних норм (див. рис. 8).

Автори статті вважають, що це є не тільки свідченням фіксації моральної ситуації, що склалася у суспільстві,

але є показником готовності самих студентів діяти всупереч існуючим моральним цінностям суспільства задля отримання матеріальних і духовних благ. Такий стан викликаний перш за все впливом на громадську думку подій, що відбуваються на політичній арені (використання брудних передвиборчих технологій), у сфері бізнесу (ухиляння від сплати податків та корупція), в шоу-бізнесі і т. д.

Одним із основних чинників виходу з моральної та соціальної кризи, що характерна для сучасної студентської молоді, повинна стати виважена гуманітарна складова технічної освіти.

Адже гуманітарна сфера в технічному ВНЗ має визначальний вплив на всі інші сфери життєдіяльності української студентської молоді, на формування її соціокультурних та ціннісних орієнтацій. Головною метою гуманітарної освіти є підготовка та виховання майбутнього покоління молоді. М. З. Згуровський визначає гуманітарну сферу базовою. У проведенні гуманітарної політики він вказує такі зав-

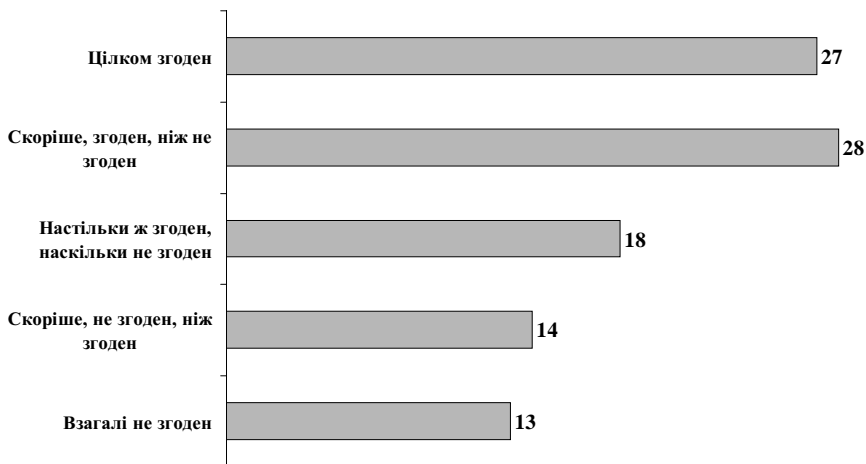

Рис. 8. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Наскільки Ви згодні з твердженнями, що людині неможливо вижити у нашому суспільстві, не порушуючи моральних норм», у %

дання: «зруйнувати стереотип превалювання державного, суспільного над особистим і підкорити нашу перекручену нині ідеологію цінності особистості, яка превалює над усім іншим... правильно спроектувати світові духовні й матеріальні досягнення на власні національні особливості є невідкладним завданням гуманітарної галузі... наші інформаційні інституції повинні використовуватися, нарешті, для гуманітарних потреб народу, формувати його духовність, лояльне ставлення до національної, вітчизняної проблематики, а не підміняти все це чужою, а іноді й ворожою інформацією, що прославляє лідерство, безвір'я, аморальність» [12].

Таким чином, у нашому дослідженні ми вказали на необхідність врахування в процесі впровадження освіт-

ньої політики сучасного стану ціннісних орієнтацій українського студентства, а також визначили, що трансформація суспільної свідомості відбивається значним чином на всіх сферах життєдіяльності студентської молоді. У здійсненому аналізі акцентовано увагу на проблемі відсутності гуманістично спрямованої та загально-визнаної ідеологічної системи, спроможної значним чином впливати на формування духовної культури студентів. Наше дослідження не вичерпує поле досліджень, що стосується соціалізації молоді людини, основних чинників трансформації суспільної свідомості, і може стати підґрунтям для подальшого вивчення соціальної, зокрема громадянської активності студентської молоді технічного ВНЗ в Україні.

1. Див.: *Поліщук І. Є.* Сучасна релігійна ситуація та релігійні орієнтації студентської молоді: 36. наук. праць. Південний архів. Іст. науки. — Херсон: ХДПУ, 2002. — Вип. 7. — С. 92–96; Релігійні орієнтації молоді та проблеми формування толерантного свідомості // *Толерантність: об'єднують зусилля: Матер. конференції / Сост. и ред. М. Н. Генишева.* — М.: Летний сад, 2002. — С. 91–96; *Іванцев Н. І.* Динаміка ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки. Автореф. дис. на здоб. ст. канд. психол. наук. — К., 2001. — 16 с.; *Похресник А. К.* Соціокультурні орієнтації студентської молоді трансформаційного суспільства // *Молодь у сучасному світі: морально-естетичні та культурологічні виміри.* — К., 2001. — С. 58–63.; *Тащенко А. К.* Особливості соціалізації української молоді в сучасних умовах // *Грані.* — 2000. — № 6. — С. 49–53; та ін.
2. *Основы педагогики и психологии высшей школы / Под ред. А. В. Петровского.* — М.: МГУ, 1986. — С. 67.
3. *Похресник А. К.* Соціокультурні орієнтації студентської молоді трансформаційного суспільства: сутність, динаміка. (На матеріалах життєтворчості сучасного українського студентства). Автореф. на здоб. ст. канд. філос. наук. — К., 2002. — С. 9.
4. *Згуровський М. З.* Шляхи нашого відродження: Наук.-публ. нариси. — К.: Генеза, 2002. — С. 67.
5. *Здравомыслов А. Г.* Потребности. Интересы. Ценности. — М.: Политиздат, 1986. — С. 160.
6. *Толстых А. В.* Возрасты жизни. — М., 1988. — С. 46.
7. *Кон И. С.* Психология половых различий // *Вопросы психологии.* — 1981. — № 2. — С. 47–57.
8. *Соціологія: Короткий енциклопедичний словник / Укл.: В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін.; За заг. ред. В. І. Воловича.* — К.: Укр. центр духовн. культури, 1998. — С. 678.

9. *Щенникова Л. С.* Духовные ориентиры псковских студентов // Социологические исследования. — 1999. — № 8. — С. 99.
10. *Новиков Б. В.* О гуманизме и антигуманизме. — К.: ІВЦ «Політехніка», 2001. — С. 164.
11. *Трунов Д.* Иррациональные формы патриотизма // Культурный мир меняющейся России: Материалы 15-той Всероссийской конференции студентов, аспирантов, докторантов «Майские чтения» (14 мая 2003 р.). — Пермь, 2003. — С. 71.
12. *Згуровський М. З.* Шляхи нашого відродження: Наук.-публ. нариси. — К.: Генеза, 2002. — С. 66.

Подано до редакції 30.11.2004 р.